

»A TERMÉSZET« előfizetési ára
a »HALÁSZAT« melléklapjával együtt
egy évre 6 korona.
»Halászat« külön, egy évre 3 korona.

Állattani, vadászati és halászati folióirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkesztik:
DR. LENDL ADOLF
és
csikszentsimoni és ernyesi
LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Cengerparti levelek.

II.

Várak a tengerben.

A sötét középkorban, a mikor nem ismerték még a robbanószerkeket, egetverő, meredek hegytetőn várakat épített az ember, magas falalal, rácsos ablakkal, vasalt kapuval, fölvonó hiddal. Oda vette be magát azután, akár csak a sas az ő sziklafészkében, hogy annál könnyebben verhesse vissza az ellenség támadását, vagy amennyiben a körülmények akkor megengedték, békeességben élhessen. A halál ott settenkedett mindig az ember körül. Lépten-nyomon követte és leste a kedvező pillanatot, hogy lekaszálja. A gyöngye, a gyámolatlan rendesen áldozatul esett neki; az erős, a furfangos szembeszállt vele, kifogott rajta. Így volt ez akkor, de így van ez most is. Csak hogy más formában.

És ez az örökkévaló harcz a halállal, a mely olyan régi, mint maga a szerves világ, a mindennapi

kenyérért való gondnak a természetes következménye. Ember és állat egyaránt ellenséges indulattal törnek egymás ellen, mihelyt az eledelszerzés kéréshetetlen szüksége lép előtérbe. A gyomor kielégítése mindig bajjal és nehézséggel jár. A ki pedig ezekkel a nehézségekkel nem tud megbirkózni, okvetlenül elpusztul. Az erősebbé az élet, a gyöngébbé a halál.

Mindig a nyers erő a döntő. A ki erősebb, az a hatalmasabb. Ugyanez járja a tengerben is. Itt azonban sokkal több nehézségbe ütközik az eledelszerzés. A tenger lakói csaknem kivétel nélkül hús-evő állatok. A húsevő állat pedig természeténél fogva ragadozó, vérengző. És ahol a rablás, a gyilkolás járja, ott az állat élete mindig veszedelemben forog. Azért azután ki-ki azon van, hogy minél jobban védekezzen a támadójával szemben. Az az állat, a melyiknek nincsenek meg a védelemre, vagy a támadásra szükséges fegyverei, rejtekhelyet keres magának és oda búvik, oda menekül az üldözője elől. Ahol pedig rejtekhely nem kínálkozik neki, maga építilyent. Szinte ámulatba ejti az embert az állatnak amaz életrevaló leleményessége, ügyessége, a melylyel az ő rejtekét, az ő házat fölépíti. Néha valóságos vár egy-egy ilyen búvóhely, a mit bezzeg hiába ostromol az ellenség, mert oda ugyan nem jut be sohasem. Ha az állat bevette magát a várába, nagy ritkán búvik ki belőle. Sőt van olyan is, amely egész életét benne tölti. Addig őrzi a házat, valámíg el nem pusztul benne.

A tenger homokos fenekén élő kagylók, bár

kemény héj fűdi a testüket, a tenger fővényébe ássák be magukat. Miért? Mert tudják, hogy vannak olyan állatok, amelyek erős fogukkal a kőkeményességű kagylóhéjat is könnyű szerrel szétzúzzák. A fővénybe ássott üreg biztos menedéket nyújt nekik, mert a kagylóhúsra éhező ellenség oda már be nem juthat. Az ember azonban kifog rajta. A tengerparti halászember tudja, hogy a kagyló a tengerfenék fővényében tanyáz. Ismeri azt a helyet is, a hol az állat elbújva lappang. Ott ugyanis úgy mozog a fővény, mintha forrna. Kavarog, örvénylik minduntalan és koronkint buborékot vet föl. Ilyenkor a halász alkalmas szerzámmal hatalmába ejti a kagylót.

Egynémelyik azonban, mintha tudná, hogy az ember ráleselkedik, jó mélyre fúrja be magát a homokba. A hüvelyes kagyló (*Solen siliqua*) például két vagy három méternyi mélységre is lehatol és ebben a mély üregben tengeti egész életét. Sohasem vaczolódik ki belőle. Az állat csaknem szakasztott olyan, mint a babnak a hüvelye, vagy a borotvának a nyele. A kagyló két végén egy-egy nyílás van. Az alsó végén dugja ki erős, vastag és rugékony lábát. Ezzel ássa a mély, függőleges üreget. Ez a kis jószág rendszeren az üreg fenekén él. Ha megéhezik, egyet rúg a lábával és nagy hirtelen föl pattan a nyíláshoz. Ott leskelődik az arra vetődő zsákmányra. Ha veszedelmet sejt, csakhamar alábukik és eltűnik a mélységben.

Ha hirtelen kikapjuk a nyílásból és rögtön eleresztjük, siet vissza a várába. Ha nem akad rá mindjárt a nyílásra, fölágaskodik és vastag, kampós lábát ide-oda mozgatva, akárcsak a föllapátolt vakondok, gyorsan új lyukat fúr. Mire kis idő múlva eltűnik a fővény alatt. Ilyenkor egész nap lent

gunnyaszt az üreg fenekén s a mikor a nagy ijedséget már kiheverte, ismét nekibátorodik. Felszökik a nyíláshoz és várja a jó szerencsét!

Hej, de az ember telhetetlensége ezt a nyomorult kis állatot sem kiméli meg! A hüvelyes kagyló a parthoz közel, a sekélyesben éldegél. Apály idején könnyen észrevehető a háza. Kicsi lyuk látszik a fővényen, a melyből néha-néha buborékok szállnak föl. A nápolyi halászember csipetnyi só hint a nyílásba, mire az állat hirtelen fölbukik s kidugja kagylóhéjának a végét. A halász ekkor gyorsan megragadja és kirántja a várából. Gyakran hosszú, kampós drótpálczával húzogatja ki az üregből. Többször látjuk ezt a kagylót a nápolyi halpiaczon s a tengerparti ember nagyra becsüli ízletes húsa miatt.

Sokkal nehezebb munkát végez ennél az állatnál a tengeri datolya, vagy a kőfaragókagyló (*Lithodomus lithophagus*). Ez már nem a homokba, hanem a kemény sziklába fészkel be magát. A tudósok még most sincsenek tisztában vele, hogy mi módon faragja a sziklát ez a csöpp jószág. Sokszor megfigyelték, de azért még sem tudták kifürkészni, vajjon a lábával, vagy a héjával faragja-e a nyílását a sziklába. De mivelhogy az állat héja igen gyöngye és törékeny, a lábán pedig nem észleltek olyan szervet, a mivel lyukat tudna vájni a kőbe, igen valószínű, hogy az állat valami maró nedvet választ ki a testéből, a mitől a kő szétmállik s így azután könnyen megáshatja gödröcskéjét. A kagyló alakjára nézve hasonlít a datolyához. Olyan a színe is. Szép, fénylő barna. A húsának kitűnő a zamata és jobbnak, ízletesebbnek tartják az osztrigánál. A piaczon azért mégis ritkán akad reá az ember. Annál az egyszerű oknál fogva, mert nagy ügygyel-bajjal jár a meg-

Fajdkakas-vadászat Karinthiában.

Visszaemlékezés a közelmúltból.

Irta: Kaáli Nagy Dezső.

— „A TERMÉSZET” eredeti tárczája. —

Emlékeim regényes hazája: itt vagy megint, te szép Drávavölgy, hova oly szívesen száll vissza a képzelet, megnyugvást keresni a szívnek, mely a mulandóság érzésének bánatával van teli.

Talán hálátlanság tőlem a sors iránt, hogy oly elkeseredett hangon kezdem elmondani kedves emlékeimet s szomorú volna, ha csak a múlt édes emlékein élőkődve tudnám megtalálni lelkem vigaszát, de engedek az elragadtatásnak, mert oly jól esik a kellemes bánat, midőn oda gondolok, hol nem lehetek mindig, hova szívesen vágyik vissza lelkem, emberek közé, kiknek szívéből a rang és vagyon nem ölte ki a baráti szeretetet; kik nem mesebeli várkastélyuk sokat regélő múltjában keresik boldogságukat, hanem megtalálják azt a szív azon tulajdonságában, mely nélkül boldogságot elképzelni nem lehet; kiknek nemcsak ismerőseik vannak, hanem vannak barátaik, akik mindnyájan édesen emlékeznek vissza arra a páratlan vendégszeretetre, melylyel ott őket fogadni szokták.

Szép tavaszi délután volt; az ősi kastély erkélyének márványoszlopai vakítóan verték vissza a nap sugarait s a kápolna

feletti nagy szélkakas jó időre állott. Hárman ültünk az erkélyen beszélgetve a múlt évi zergevadászat élményeiről, midőn Aladár gróf közbe vágott, mondván: — Ha még ma este kakaslesre akarunk menni, itt az ideje az indulásnak.

Három óra lehetett délután, midőn Lajos báró, Aladár gróf és én kocsira ültünk. Két udvari vadász és a podgyáshordó ember két napraivalóval megrakodva előre mentek.

Meglehetősen emelkedő, gyönyörű hegyi úton robogott velünk a kocsis egészen a Hufwald sarkáig, honnan tovább gyalog folytattuk utunkat célunk felé, mely a Goldegg-i vadászházhoz vezetett.

Keményen tűzött le a nap a hegyoldalra, mintha elkésett volna munkájával, sietett lezuhanni a hegyről a fehér takarót, mely édesanyjai gondossággal takarta a szunnyadó életet a hideg tél dermesztő fagyja elől. A kis hegyi patak színig telve, csörömpölve sietett a Dráva medrébe.

Nedves volt még a föld. Imitt-amott látszott még egy-egy hó alatt megsárgult fűszál, rajta bolyongott egy kis fekete bogár, amott pedig ki-kikandikált a tavaszi kökörcsin ibolyaszínű bimbója.

Fél órai gyaloglás után megérkeztünk az Ortenburg-i vár romjaihoz, a Porcia herczegek ez ősi fészkehez; hol egykor pánczélos lovagok csörtették dárdaikat, ott most a békés vadgálamb turbékolja szerelmi dalát, tanyát ütve a lovagterem falába a kikorhadt gerenda helyén.

Innen meredeken emelkedett utunk, bekanyarodtunk az ős fenyvesbe. A sűrű tüleveleken nem tudott még áthatni a nap heve, a mélyebb helyeken imitt-amott havat is kellett gázol-

szerzése. A sziklákat kalapáccsal kell összetörni. Csak akkor férhet hozzá az ember.

Szakasztott olyan házat épít a fúró-kagyló (Pholas dactylus) is. Ennek is csaknem olyan az alakja, mint az előbbeninek és ezt is tengeri datolyának nevezik a nápolyi tengerparton. A húsa szintén ízletes. A héja azonban sokkal erősebb és keményebb s bizonyos dolog, hogy ezzel fúrja meg a sziklát, akárcsak valami ráspolylyal. A mikor neki-fekszik a munkának, hengerded izmos lábával odátámaszkodik a kőhöz és függőleges irányban megkezdí a fúrást. Kemény héját odaszegezi a sziklához és tengelye körül forogva, egyre mélyebre hatol. Szóval fúr. Ezt addig folytatja, valameddig teljesen bele nem véste magát a sziklába.

Ez a gödör egyszersmind az állatnak a sírja is. Ha egyszer bevette magát a sziklába, onnan sohasem szabadul ki többé. Ott is végzi be nyomorúságos életét. Mintha életfogytiglan való rabságra ítélték volna. De azért ő ezzel nem igen törődik. Födolog, hogy biztosságban érezze magát. Nem is háborgatja őt senki. Még a viharzó tenger, a haragos hullámok sem ártnak neki. Korbácsolhatják a sziklát akár ítéletnapig, az ő vára megállja a legkeményebb ostromot is.

A tenger lakói sem vennék észre, hogyha nem terelné magára a figyelmüket. Ez a kagyló ugyanis arról nevezetes, hogy erős, villogó fényt áraszt a sötétben. Éjjel néha úgy tűnik föl a sziklás part, mintha apró mécsesek világítanának rajta. Ezek a mécsesek maguk a fúrókagylók. Szép, zöldessárga fényük hol eltűnik, hol ismét fölragyog, aszerint, a mint az állatok vagy mélyebben hatolnak le az üregbe, vagy fölemelkednek a nyílásig.

nunk. Egyre jobban és jobban hűvösödött, míglen 5 óra után megérkeztünk ahhoz a kedves kis tanyához.

Mint hatalmas templomon a fecskéfészék, úgy állott az a kis ház fenyőtörzsekből építve annak a nagy hegynek az oldalán. Belül csinosan deszkával borítva, az egyik végében négy ágy, balra a kis tűzhely, melyben már vigan lobogott a tűz, mit a vadászok szítottak, kik rövidebb úton jöve, hamarabb megérkeztek. Mi is elég hamar érkeztünk és most jól esett megpihenni azon a kis vízszintes helyen.

Hat óra lehetett, midőn Józseffel, a hozzám beosztott vadászszal megindultunk a dűrgőhely felé s alig félórai gyaloglás után megérkeztünk a helyhez, hova a kakas berepülni szokott. Egy korhadó fenyőfa-törzsrre ültünk.

Oh be jó itt a csöndesen folydogáló forrás mellett! Csörgező hangját elnyeli a moha, mely a sziklát vastagon borítja, puha talajt készítve a gyöngye levelű újszülött páfránynak.

Idé nem látszanak a nagyváros füstölgő kéményei, nem hallatszík el a létért való küzdelem zaja. A tavaszi szellő hoz valami hangot; mintha inkább csak sejtené az ember a nagy hegy alatt levő kis falu csilingelő harangját. Ez a hang magyarázza meg a haza fogalmát, ez a hang sírja vissza a bujdosót, kit egy völgy, egy szikla, egy fa, egy kis falu oly kimondhatatlanul tud kötni ahhoz a tájhoz, hol először látta a napnak életrekelő sugarát. Ez a stájer fiu itt mellettem, ki most belebámul a nagy mindenségbe, talán bánatában halna meg a rónán, pedig ott is van ám erdő, mező, madárdal, dőlibáb, de nem hallaná kis falujának bánatos harangját, mely most nyugovóra inti a vidék szorgalmas lakóit.

Csend lett, a velünk szemben lévő hegyorom hólepett

Többször látunk a tenger fenekén kúpalakú kőrakásokat. Első pillantásra úgy tűnnek föl, mint valami apró tűzhányó-hegyek kráterjei; a kőhalom körül szanaszét kagylóhéjak, csigák, csontok, rákmaradványok hevernek. Ezek után ítélve, mindjárt észreveszi az ember, hogy a kőrakások bizonyosan valami állatnak a búvóhelyei lehetnek. És csakugyan. Ha jobban megfigyeljük a halomra rakott köveket, azon veszszük magunkat észre, hogy a kövek között valami állat gubbaszt. Ha koronkint nem mozdulna meg, nem is venné észre az ember. Mert a színe szakasztott olyan, mint a sziklakőé. Szürkésbarna. Karjai, mint megannyi kígyó, össze vannak csavarodva, a kövekhez lapulva, vagy pedig a kövek közé dugva, csak kidülledt két nagy, sárga szeme tűnik föl mindjárt. Szinte megijed tőle az ember.

Ez az állat a nyolczlábú, vagy a közönséges polip (Octopus vulgaris). Úgy leselkedik az áldozatára, mint a tigris, meglapulva, mozdulatlanul a sziklakövek között. Ha meglátja a közeledő állatot, villámsebessen szökik ki búvóhelyéből s nagy mohón ráveti magát. Rácsavarja erős karjait s viszi magával a fészkebe.

Azonban semmi sem kötheti le annyira a természetbuvár figyelmét, mint az ő fészke. Ez valóságos vár, a mit azért épít, hogy észre ne vegyék, ha benne a zsákmányra leskelődik. A várat rendszeren homokos talajon, valami sziklakövhöz közel építi. A köveket karjaival és szívókáival ragadja meg és úgy czipelí a kiszemelt helyre. Az összehordott kövek nagysága különböző. Vannak olyanok is köztük, a melyek az utcza kőburkolatának koczkáinál is nagyobbak. Olyan ügyesen rakosgatja egymásra a köveket, hogy bármelyik építőmesternek is a dicsé-

teteje már rég elnyelte a napot s ez az ott maradt kis vörös sáv is lassan-lassan sötétedni kezdett. Most már itt volna ideje a berepülésnek, de semmi nesz, bár nyitott szájjal hallgatjuk a rengeteg fülzúgató csendjét. Vártunk-vártunk, de hiába, a kakas nem repült be s mire visszaérkeztünk tanyánkra, sötét este ült a tájra.

Vigan ropogott a száraz fenyő a kis tűzhelyen; fölötte sustorgott a teavíz, forrását leste az egyik vadász.

Vacsora után nyugovóra tértünk, nem kellett nekünk altató dal, a hegymászás fáradalmainak hatása alatt hamarosan szeminkre szállt az édes álom, mely ilyenkor oly kellemesen lepi meg a vadászt.

Éjfélután két óra volt, midőn József felrázott abból a tarka álomból, mely elviszi az embert; hogy hova, talán hosszú is volna azt most itt elmondani.

Egy csésze meleg tea, azután neki a koromsötétségnek.

József kis kézi lámpással elől, én utána, eleinte bátrabban, de mintegy félórai gyaloglás után, midőn a lámpást kioltottuk, óvatosan haladtunk előre. Még mindig oly sötét volt, hogy az előttem haladó vadász körvonalait alig láttam. Egyet-kettőt lépve, megállottunk hallgatózni, de semmi nesz. Ezalatt mindig jobban és jobban világosodott s mire teljesen megvirradt, a reményt feladva, egy kiálló sziklára ültünk.

Nagyot sóhajtott a föld; sóhajtása, a reggeli hús szellő, végig surranva az erdőn, költögeti szenderéből a szunnyadó életet, meg-megrázva a rengeteg hatalmas fáknak csúcsait, onnan egy-egy érett toboz potyog alá, mit az őszi szél még ott hagyott. Most vetkőzi a föld ködös hálóköntőset, küzd vele a kelő tavaszi napsugár, hogy a mezőhöz férközve, lecsókolhassa a csillámló

retére válnék. Valóságos várat épít és ebbe csaknem teljesen elrejtőzik. Csupán a feje látszik ki a kövek közül.

Ha egy-egy követ elveszünk a fészektől, haragosan surran ki kapuján, azután fogja a követ és ismét a helyére teszi. Ha pedig esetleg nem akadna rá, ujat keres és azt viszi a régi kőnek a helyére.

Valamennyi között legnagyobb mester a fészék-építőkagyló (Lima hians). Szinte hihetetlen, hogy ez az igénytelen, csöpp állat micsoda ritka művészettel építi meg a várat!

Ez a kis jószág fát, kavicsot, korallt, tengeri növényt, csigát, apró kagylótörmelékkel hordozgat össze nagy szorgalommal. Mindezt a gyűjtött anyagot maga köré rakosgatja és a szakála szarufonalaival behálózza, összekötözteti.

Az állatnak különös szövőkészüléke van. Saját-szerű váladék ez, a mely az állat testéből szívárog ki hosszú fonalak alakjában. Ezek rögtön megszilárdulnak, aminthogy az állat őket kiereszti. Hasonló készüléke van a fekete-kagylónak is. A kieresztett fonalak hosszú szakált alkotnak. Ennek segítségével az állat odatapsztja testét a sziklához, vagy a sövénygátakhoz.

Ha már most az állat a várat fölépítette, bel-sejét finom szövettel kibéleli és akkor az egész vár úgy tűnik föl, mint valamely madárnak gondosan készített fészke.

Az állat rendszeren nagy mélységekben építi házát, a hol a hullámverés nem háborgatja pizsmogó munkájában.

Ha azonban a part közelébe vetődik és ott adja rá magát az építésre, nagy sziklakövek alá

rejtőzik. Mintha csak tudná, hogy oda nem hat el a hullámok romboló munkája.

Maga az állat is igen érdekes és szép. A héjának hófehér a színe, mintha fehér márványból faragták volna. Az állatnak két oldalán egy-egy nyílása van. A nyílásokból hosszú, czafrangszerű, szép narancssárga nyúlványok lógnak ki. Ezeket a függelékeket igen gyorsan mozgatja az állat és ilyenkor úgy tűnek föl, mintha eleven, aranyos, apró kigyók volnának. Ha a kagylót kiveszszük a fészkeből, nagy-sebesen elkezdi úszni. Izgatottan, szinte idegesen mozog, koronkint nagyot lódít a testén és az ékes fonalakat, mint valami tüzes üstököt, maga után von-szolja. Végre ismét leereszkedik a tenger fenekére és csakhamar új várat épít, hogy minél hamarabb odameneküljön, mert örökké ott ólálkodik körülötte — mint minden élő körül — a halál. Gauss Viktor.

ÉG ÉS TENGER.

Hullámzik a tenger csöndesen, sötétén,
Fürdik a nap lágyan zöld-tenger öleiben.
Egy-két vízi bűvár lecsap örömtelven
S halak játszadoznak vizének tükrébe'.
Az ég boltozatja átöleli gyöngén;
Szivárványszín ragyog égen s tenger gyöngyén.
Ég és víz, oly közel egyik a másikhoz,
Mindkettő szivárványt, mindkettő vihart hoz.
Gyenge kis hajócska szeli át a vizet.
Égbe is megy hajó, gyakran vérrel fizet.
Az ég is oly magas, mint tenger hullámi,
Mindenikből itt-ott nagy morajt hallani.
Ég és tenger, mind a kettő úgy hasonlít,
Vidám, tarka élet tűnik fel ott, mint itt.
Szár az partról hid visz zöldelő tengerbe.
Égbe is vezet hid: szivárvány a neve.

Schultz Aurél.

harmatot a völgy tarka virágairól. Olyan ilyenkor a táj, mint egy óriási templom, ahol épen készülődnek az istentisztelethez.

Mily fölséges innen nézni a természet ébredését, ennek a rengetegnek a közepéből. Köröskörül fenyőillat, a tüdő telve azzal az üdítő reggeli levegővel; s midőn a szem odatapad, a sziklából kinőtt fenyő lehajló ágára, elbolyong a gondolat messze-messze túl a bérczeken s oly szívesen időz az elmúlt gyermekkor kedves emlékeinek elhervadt virágai között... Eszembe jut az első fűrj, mit boldogult jó atyámmal csalogattunk a Kraszna partján; messze volt az... régen volt az... a gondolat is belefárad, mire visszatér.

Vadászom felugrott helyéből s nyitott szájjal figyelve mutatott a hátunk mögötti szikla felé. Valami különös hangot hallok, melyről nem akarom elbinni, hogy kakasdürgés, hisz a nap is feljött már, elmúlt a dürgés ideje. Jobban figyelek, most már tisztán hallok: Kala... kala... kala... kalakalakalakalakokk. Dürgött a kakas.

Ott voltunk már a fa alatt, melyen a kakas dürgött s vártuk a legközelebbi köszörülést, hogy oly helyre ugorhassak, honnan a kakast megláthatom. Kalapált egyet-egyet nagyobb szünetek után, míg egyszerre, minden reményemet megsemmisítve, szárnyával nagy zajt csapva elrepült.

Nehéz volna leírni azt az elkeseredett arcot, mit Józseffel egymásnak vágunk; mintha egymáson kerestük volna az elriasztás okát, de nem találtuk meg, hisz már 7 óra volt reggel s lehet, hogy a kakas nélkülünk is tovább állott volna.

Kifújtuk a belénk szorult lélegzetet s megnyúlt orral indultunk hazafelé.

A tanyán még mindig nem volt eredmény. Lajos báró kakasa is tovább állott.

A természetben való gyönyörködéssel s egymás vigasztalásával telt el a nap. Valószínű volt az egyik vadász azon állítása, hogy a kakasok még nincsenek teljes dürgésben, mert alig 3—4 napja, hogy a hó letakarodott a hegyekről. Pedig már május negyedike volt.

Hajnal van ismét. A lámpást már kioltottuk. József elől, én utána; óvatosan haladunk előre. Most dürgést hallunk, az első köszörülés alatt hamar József elibe ugrom; ő 15 lépésnyire követ engem. Tíz-tizenöt ugrás után, midőn a kakas alig 30 lépésnyire lehetett, hallok a repülés zaját; a mintegy 50 lépésnyire levő másik fára szállott s hogy nem vett bennünket észre, azzal bizonyította, hogy ott csakhamar dürgögni kezdett. Tovább ugrottunk.

Nyugodt vadásznak ismerem magamat, de most már az izgatottságtól minden tagomban reszkettem. Alig tettem megint 10—15 ugrást, ismét visszazállott fejem felett arra a fára, hol előbb dürgött s itt is hamarosan folytatta énekét. Az első köszörülés alatt megfordultam s néhány ugrással ott voltam a fa előtt. Kalapálás alatt a földre sötöttem szememet, nehogy a kakas annak villogását észrevegye; csak a köszörülés alatt láttam alakját. Kétszer kellett feltekintennem, míg megláttam az egyik ágon ide-oda tipegni. A harmadik köszörülésre felkaptam a fegyvert — a negyedik már hattyúdál volt! Dördült a fegyver s a nemes vad nagyot puffanva hullott a mélységbe.

Nincs az a zerge, mely gyorsabban szaladt volna le azon a meredeken, mint ahogy azt József tette, midőn meglátta, hogy a kakas esik. Egy pillanat alatt ott volt, hogy felemelje s öröm-

Magyar pásztorkutyák.

Méhely Lajos, a Brehm-féle »Tierleben« fíradhatatlan szerkesztője és átdolgozója e mű XXVI. füzében a magyar pásztorkutyákat ismerteti. Ez az ismertetés, mely a szerző (Méhely) gondos tanulmányain alapul — oly lebilincselően érdekes, hogy elhatároztuk azt a szerző engedelmével lapunk olvasóival is megismertetni, mert lehetnek közöttük olyanok, kik e művet nem olvasták s az ilyenek bizonyára szívesen veendik a rendkívül érdekes ismeretterjesztő s egyben itt-ott helyreigazító cikkely reprodukcióját, mely a következő:

A *farkaskuvass* (*Canis familiaris domesticus luparius verus*). Kuvassnak vagy csuvassnak ugyan mindenféle ház- és tanyaőrző kutyát neveznek, melyek közt gyakran már meg sem állapítható származású másod- sőt harmadfokú korcsok is vannak, ezek seregéből azonban nagyon élesen válik ki a farkaskuvass, melyet Fitzinger nyomán¹ következőleg jellemezhetünk. Termet és nagyság tekintetében csaknem olyan mint a farkas, csak hogy valamivel karcsúbb, feje hátulja keskenyebb s füle valamivel hosszabb és szélesebb, ámbár szintén oly merev és fölálló. Szeme ugyan kicsiny, de a szemrése teljesen vízszintes. Arcszemölcssei határozottan felötlenek. Végtagjai aránylag magasabbak és karcsúbbak. Farka, melyet az állat inkább fölünkörítva, semmint egyenesen kinyújtva, vagy aláeresztve hord, még bozontosabb mint a farkasé. A szőrőzet csaknem ép oly rövid és lesimuló mint a farkasé; a test felső oldalán feketével elvegyült, világos vörhenyes barnás-szürke (tehát ordasszürke!); alul a végtagok belső oldalán s az arczorr körül inkább fehéresbe hajló.

Éz a kutyafajta Fitzinger szerint Magyarország

¹ Sitzungsber. Akad. Wien, LVI, 1867, októberi füzet, p. 12.

délkeleti részén, Oláhországban, Moldovában, Törökország északi részén s Oroszország déli vidékein fordul elő. Annyi bizonyos, hogy Erdély déli vidékein, jelesen a bodzai és barczasági hegység pásztortanyáin elég gyakran akadunk hasonló, nagyon harapós, marczona ebekre, melyek valószínűleg Alföldünk déli részein sem hiányzanak, legalább Temesmegye Rékas községéből e télen egy — azon a vidéken giszkárnak nevezett — kutya került Lendl Adolf laboratoriumába,¹ melyre a fentebbi leírás pompásan ráillik. Annál föltűnőbb, ha Beckmann Lajos, a kitűnő kutyaismerő határozottan kiemeli, hogy «az oly gyakran emlegetett farkasforma kutyát sehol sem találta Magyarországon».² Egy kevésbé ismeretes kis könyvben egy csöpp rajz kitűnően ábrázol egy fekete-szürke, farkasforma kutyát, csaknem vízszintesen tartott hosszú, lompos farkkal és hegyesen felálló füllel, melyet a szerzők³ juhász-kutyának mondanak, mely azonban mindenkép a farkaskuvass.

A magyar Alföld juhász-kutyája, mondja Darwin,⁴ annyira hasonlít a farkasoz, hogy egy magyar gazda — Paget följegyzése szerint — a maga kutyájának tartott egy farkast. Valószínű, hogy ez a juhász-kutya a farkaskuvass lehetett, mert a rendes juhász-kutyát mégis csak bajos volna a farkassal összetéveszteni.

A farkaskuvass hajdanában bizonyára gyakran párosodott a farkassal, sőt Noack tanár állítása szerint⁵

¹ Az állatot Dercsényi Károly kincstári főerdész mérgezve találta az erdőben.

² Geschichte u. Beschreib. d. Rassen d. Hundes, II. 1895, p. 107.

³ Irsai és Pápai, Kis Természetrész, 1865.

⁴ Das Variiren d. Thiere u. Pflanzen im Zustande d. Domestication. Carus ford., 1868.

⁵ Der Zoologische Garten, XXXV, 1894, p. 168.

sugárzó arczczal hozta fel a meredeken. Nem kevésbé örültem én is, meglátva a fiatal, de szépen kinőtt kakast.

Ez a nap szerencsésen végződött, az esteli berepülésen Lajos báró is lőtt egy szép példányt.

Másnap nyírfajdra mentem. Éjfélt után 2 órakor indultam el az idősebb vadászszal, aki a nyírfajdkakast kitűnően tudta hívni.

Két és félórás hegy-mászás után megérkeztünk a hőmezőkhöz, hol a szálás erdő határa a borókással olvad össze. A borókástól jobbra nagy hőmező terül el, imitt-amott egy-egy sötétzöld bokorral tarkázva.

Az erdő szélén egy nagy hófúvás mellé rejtőztünk s tizenöt percnyi várakozás után vadászom a következő hangon kezdte hívni a kakast: *csuihijj... csuihijj... kö... kö...* Ez a hang ugyanis a tyúkok társaságában dürgő kakas hangját utánozza (kö... kö a tyúk hangja). Ismerve a nyírfajdkakas azon tulajdonságát, hogy vetélytársaival szeret összetűzni s gyakran véres kimenetelű párbajt vív, nagyon természetes, hogy itt is, mint a legtöbb párbajban, asszony az ok. »Csuihijj« az ő nyelvükön körülbelül azt jelentheti: »Vagyok olyan legény, mint te.« Ha az ember jól utánozza, ami egyáltalán nem nehéz, nem sokáig késik a felelet: Csuihijj (vagyok én is olyan, mint te.)! Őt-hat percnyi időközökben alig kétszer kellett ismételni a hívást, jelentkezett a kakas, híváshoz hasonló hangot hallatva. Több mint negyedóráig kellett várunk, midőn mintegy 100 lépésnyire repült felénk és a hőmezőre szállva, ismételt hívásunkra dürgögni kezdett: Csuihijj... Csuihijj... kurukuhurukkurukuhurukuru... kuruhurukuru... kuru... kuru. Hurukolása alatt még dühösebb tánczot jár, mint a nagykakas. Leeresz-

telt szárnyaival végigszántja a havat, gyorsan előre szalad öt-hat lépést, azután maga körül többször megfordul s néha embermagasságnyra felugrik; nyakát lefelé előre kinyújtja s tor-kával jobbra-balra végigsúrolja a havat. Igazán fölséges látvány volt ezt távcsővel nézni. — Most elcsendesedett, fölfelé nyújtott nyakkal neszelt. — Vadászom ismét hívta, mire szárnyra kapott s egyenesen vadászomnak tartva, a hófúvás mögé szállott. Helyzetemből nem láthattam a kakast, miért is, midőn ez hurukolni kezdett, bizván a közelségben, hamarosan a hófal tetejére ugrottam. A kakas már repülésben volt, midőn eldördült fegyverem és a szép lantosfarkú fekete madár élettelenül terült el a fehér havon.

Kedves szákmányunkkal örömmel indultunk a vadász-házhoz, hol czók-mókjainkat összeszedve, nyolcz órakor búcsút mondtunk kedves kis tanyánknak s három kakással megrakodva, haladtunk Spittal felé.

Egy napot a várkastélyban töltöttünk.

Másnap reggel vonatra ültünk, mely gyorsan robogott velünk a Puster-völgyet övező hatalmas sziklahegyek között a zergék hazája felé.

Délelőtt érkeztünk Oberdrauburgba. Jól esett látni a régi ismerős arczokat. A tipikus öreg korcsmáros porcellánpipájával, a fenyves vidék korcsmáinak elmaradhatatlan szőke csaposleánya mint régi ismerősök üdvözöltek bennünket.

Az ivóban most is ott volt a 100 éves tölgyfa-asztal; felette a falon a meglehetősen hanyagúl felszegezett zerge-kampó, rajta egy elázott, nyírfajdkakastollal díszített, zsíros zöld kalap. Ennek tulajdonosa, az öreg asztal mellett ülve hatalmas kor-

Magyarországon még manapság is foglalkoznak farkas- és kuvaszkorcok tenyésztésével és Hagenbeck (a híres állatsereglettulajdonos) gyakrabban egész elléseket (almokat) kap hazánkból. A Noack által megvizsgált magyar farkas- és kutyakorcok inkább a farkasra, mint a kutyára ütöttek s arczukon élénkebb sötét rajzolat volt.

Pelzeln a farkaskuvaszt a farkasalakú kutyák közé sorolja s megjegyzi,¹ hogy Fitzinger bizonyára helyes nyomon járt, a mikor az ó-korban oly híres albániai kutyától (molossus) származtatja.

Lakatos Károly szóbeli értesítése szerint a farkaskuvasz minden tekintetben a farkasra emlékeztet, csak valamivel kisebb s a járása rendes, nem oldalog úgy mint a farkas. Az állatot tanyák őrzésére és a gulya mellett használják, de nem igen örömet, mert a farkast nem támadja meg, sőt inkább gyakran párosodik vele. Az állat nem hű és nem ragaszkodó; messzire elcsatangol s igen harapós. A hangja inkább vonításszerű »vu-hú, vu-hó«; ugatása tehát más mint a komondoré.

A *magyar komondor* (*Canis familiaris domesticus pannonicus* Hanák). Ezt a kutyafajtát — a mennyire az irodalom nagyon zavaros, egymással gyakran homlok-egyenest ellenkező adataiból kitűnik — legelsőben Hanák János írta le behatóbban.² Szerinte az állat hossza 0.9—1.2 m, farka pedig mintegy 32 cm. hosszú. Feje keskeny (?), arczorra hosszúkás (?), magas homloka (?) mélyen beszögélő (?). Füle rövid, félig lekonyult. Testét hosszú, bozontos, fehér szőr fűdi, mely tél utólján és tavasszal egyes koloncokban csüng le az újonnan nőtt szőr közül. Arczát és lábszárai elő részét apróbb, farkát igen hosszú szőr borítja. »Vagyon göndör fajtája is, mely

¹ Zool. Jahrbücher, I, 1886, p. 227.

² Természetrajz, I, 1848, p. 72, fig. 57.

rövidebb, fehér, bodor szőrű bundát visel, sőt keverék által más változatai is láthatók « Hanák még megjegyzi, hogy az állatot nagy, tüzes szemei, vad tekintete, kitűnő ereje és bátorsága félelmissé teszik. A színes kép, melyen Hanák a magyar komondort bemutatja, egy hosszú arczú, hosszú testű, alacsony lábú, kereken nyírott fülű, fehér, rövid, hullámos szőrrel borított kutyát ábrázol, mely hosszú farkát rézsutosan hátra felé nyújtja s a farka végét csigában összepöndöríti. A fentebbi leírás semmikép sem tökéletes, a rajz sem kifogástalan, mindazonáltal egészében mégis a komondorra vall.

Állatunk következő ismertetője Fitzinger, a ki magyar farkaseb-nek (*Canis domesticus luparius* Fitz.) nevezi¹ s ilykép jellemzi:

»Fölötte nagy és erőteljes, nagyság tekintetében az angol szelindekkel vetekedő fajta. Testhossza némelykor 1.2 m.-nél is több, egyenes ülő helyzetben csaknem 1 m. magas és melle kerülete 1.4 m. A hozzá némiképp hasonló házi kutyától abban tér el, hogy feje aránylag magasabb fejének hátulja szélesebb, arczorra kevésbé hegyes. Füle rövidebb, szélesebb és teljesen fölálló. (?) Nyaka rövidebb és vastagabb; törzse hosszabb és teltebb, horpaszban csak kevésbé behúzódt. Melle szélesebb; végtagjai magasabbak és aránylag vastagabbak; farka gazdagabb szőrözeténél fogva vastagabb és hosszabb, úgy hogy meglehetősen mélyen a sarokizület alá ér. Arczát rövid, lesimuló szőrözet fűdi, végtagjain valamivel hosszabb a szőr, egyébként hosszú, sima-tincses (lompos), lágy és fényes a bundája, különösen a tarkóján, törzse oldalán és farkán. Farka csaknem bozontos s az állat többnyire balra a háta fölé kunkorítja, azonban egyenesen hátra nyújtva, vagy kissé felgömbölyítve, sőt néha aláeresztve is

¹ Sitzungsber. Akad. Wien, LVI, 1867, októb. füz., p. 11.

sóból szopogatta a búfelejtőt. Sok bánata lehetett az öregnek, — meglátszott az orrán.

Mi az úgynevezett »Herrenzimmer«-be mentünk ebédelni.

Ebéd után megváltam vadásztársaimtól, kik Kötschach felé, én pedig a hozzám beosztott vadászszal a Scharten-alpesek felé mentem.

Három és félórai hegymászás után érkezünk meg a kis kunyhóhoz. Itt nem volt oly kényelem, mint a Goldeggen; de biztatott az a körülmény, hogy a kunyhó közelében két nagy kakas volt kihallgatva.

A vadászatot úgy terveztük, hogy ma este lelövöm az egyiket s holnap reggel a másikat, csak hogy nem minden úgy sül ám el, ahogyan az ember tervezi.

A völgyet, melynek tetejében kunyhónk állott, még vastag hó borította, imitt-amott látszottak rajta a havasi nyúl hátsó lábainak farkascapa nagyságú nyomai.

Megérkezésünk után első dolgunk volt tüzet rakni s azután fenyőgalyakból jó rugalmas fekvőhelyet készítettünk a kunyhó egyik végébe.

7 órakor indultunk el a berepüléshez. Sokáig kellett várunk, míg megszólalt a kakas; nem zavartatta magát a közel lévő lavina bömbölésétől, szépen folytatólagosan dörgött, de már késő volt az idő, hogy beugorhassuk, miért is reggelre halasztottuk.

Nehezen múlt az éj; a hideg és füst nem hagytak nyugodni; bár minden szellőztetési tudományomat elővettem, de a barátságos füst sehogysem akart kimenni a kunyhóból.

Valahára pitymallott. — Ott vagyok már a fa alatt, melyen

a kakas dűrög, de még nem látom alakját. Most megvillan valami a szemem előtt a derengésben, felkapom az öreg tizenkettest s a legközelebbi közsőrülésnél elhúrom ravaszát: csekk... csekk — csütörtököt mondott mind a két cső. Mozdulatlanul tovább vártam a legközelebbi közsőrülésig; ekkor hamarosan lekaptam a fegyvert s a töltényeket újjakkal kicserélve, ismét czéloztam. Most közsőrül a kakas, fegyverem durran, — nagy a füst és azután a csend! Ebben a czélzó helyzetben vártam körülbelül egy perczig, midőn a kakas ismét dűrögni kezdett; tehát lövésemet, mely tőle mintegy 10 lépésnyire lehetett, nem hallotta.

Most láttam csak, hogy a felleges időben, reggel 4 órakor, egy képzelt kakasra lőttem. Az ág le is esett s valószínűleg ez zavarta kissé a dűrgést. Ahogy a valódi kakast megláttam, rögtön reá irányítottam a fegyvert, de most már nem várva a közsőrülést, elhúztam a bal ravaszt. Csekk... csütörtököt mondott.

Erre a kakas ott hagyott engem az öreg tizenkettes s a magánosan álló fenyőfa társaságában. Ezt a kompániát nem fogom egyhamar elfeledni.

Így lehet elhibázni 10 lépésnyi távolságból egy pulyka-kakas nagyságú, fán ülő madarat kettes söréttel!

Fáradtan, kissé lehangelve érkeztem reggel Drauburgba, a hol már várt a kocsi, melylyel Kötschach felé kellett mennem; itt találkoztam Lajos báróval is, ki egy szép öreg kakast lőtt a reggeli dűrgésen.

Hosszú volna leírni azt a gyönyörű hegyi utat, mely a hercegi hitbizományi erdők mellett egy napi járőföldnyire vezetett »Biernbaum«-ba.

hordja. Színe többnyire egyneműen fehér, vagy sárgás-fehér, különösen a füle mindig kissé sárgás, a színezet azonban néha világos- vagy sötét-barna is lehet. Sokkal ritkább a fehér alapon vörösbarna foltokkal tarkázott alak. Orra majd fekete, majd vörhenyes-barna; szeme az első esetben rendesen fekete, az utóbbiban barna.

Hanák és Fitzinger leírásainak összehasonlításából nyomban számos ellenmondás derül ki. Ennek tisztázása kedvéért 1901. évi május 27-én lerándultam Kecskemét városának bugaczi pusztájára és két napig tanulmányoztam azt a kutyát, melyet az ottani tanyai és pásztornép komondornak nevez. Megvizsgáltam mintegy húsz példányt s az eredményt a következőkben foglalhatom össze.

A magyar komondor hatalmas termetű, derék kutya, melynek egész testhossza az 1,4 métert is megüti; farka (a végszörökkel együtt) 40—60 cm. hosszú, vállmagassága 60—80 cm. Termete aránylag magas és inkább rövid; végtagjai meglehetősen hosszúak. Feje zömök, hátul vastag, a medvéére emlékeztető. Homloka széles és alacsony, sekély horpadással megy át az arczorrba. Arczorra közepes hosszúságú, egészben vaskos, előfelé kevésbé keskenyedő és tompa hegyű; a farkasénál vastosabb és rövidebb. Füle magasan csatlakozik a fejhez; kicsiny, vagy közepes nagyságú; egészben véve háromszögű, hegye csúcsosan kerekített, vagy egészen csúcsos; tőben felálló és kemény, végső fele lágy és kajlán lecsüngő, a fejtől kissé eláll. Farka, ha lecsüng, sarkig vagy azon alul is ér, de az állat egyenesen hátra nyújtva, vagy gyakran a háta felé föl-kunkorítva és hegyét balra csavarva is hordja. Ha az állat lustálkodik, egykedvűségében rendesen lomhán aláereszti farkát, de mihelyt összeszedi érzékeit, figyel, fut, vagy egyáltalán élénk, rögtön föl-kunkorítja a farkát. Arczát, homlokát, végtagjainak elülső oldalát és lábfejét rövid és lesímuló szőrözet

borítja, teste egyéb részét pedig hosszú, símán lecsüngő, vagy hullámos, sőt a fiatalabb példányokon bodros, meglehetősen merev szőr fűdi. A szőr különösen a törzs két oldalán hosszú, hol a vedlés idejében gubanczosan összecsapzik és kisebb-nagyobb koloncokban csüng alá. Úgy elülső, mint hátsó végtagjainak hátulsó oldalát »tollas«, vagyis szálanként sarlóalakúan felhajlott szőrözet borítja. Farka bozontos, nem igen tömött, felnőtt állatokon rendesen nagyon hosszú szőrű, kissé zászlós. Bundájának színe elég gyakran tiszta fehér (»hattyúkomondor«), azonban többnyire kissé szürkésbe, vagy halovány rozsdaszínbe hajló szennyes fehér; némelykor feketés-szürke, sötétebb, elmosódott hullámokkal (»ordaskomondor«), máskor fehér, de arcza és füle feketés-szürke (»kormos komondor«), végül pedig halovány, rozsdasárga alapon sötét, sárgás-vörös hullámokkal átszelt alakok is vannak (»vörös komondor«). Az orr hegye fekete; az ajkak széle kékes-fekete; a szem szivárványhártyája többnyire agyagsárga, vagy dióbarna.

Az előbbieken ismertetett és a kecskeméti pusztákon általánosan elterjedt alakhoz sok tekintetben hasonló az a két komondor, melyet a néhai tatai gróf, Esterházy Miksa 1883-ban a bécsi kutyakiállításon mutatott volt be és Beckmann Lajos, korunk egyik legkitűnőbb kutya-ismerője, gyönyörű munkájában lerajzolt s ilyképen ismertetett¹: »Az egyik példány vállmagassága 73 cm., törzse 84 cm. hosszú. Szőre a törzsén 5—8 cm. hosszú, durva; vállán és bordáin göndör, czombjának hátsó oldalán s az elülső lábszárakon gubanczosan »tollas«; a könyöktől és térdtől lefelé az ujjakig rövid, tömött és síma. Farka rövid és bozontos. Tarkóján fölálló, a fejtől élesen elvált

¹ Geschichte u. Beschreib. d. Rassen des Hundes, II, 1895, p. 92, tab. LXII.

A Lesach-völgy egyik oldalára van építve az emeletes vadászház, erkélyéről ellátni a Volaya-völgybe, egészen a hatalmas sziklahegyig, melynek tővében ott látszik a hercegi vadász-kastély teteje, a zergevadászatok s annyi kedves emlékeimnek tanyája.

A Lesach-völgyben szép számmal dűrgtek a kakasok, Nekem éjfélkor már úton kellett lennem, hogy hajnalra a dűrgőhelyhez juthassak.

Szép tavaszi éj van. Bárányfellegek kergetőznek a hold fényes tányérja előtt, mely szépen megvilágítja a meredek sziklán haladó utat. Sietnünk kell, hogy még holdvilágnál elérjük az erdőt; ott biztosabb az út. Két órai hegymászás után elértük a fenyvest s mire a hold leáldozott, tapogatva haladtunk előre. Túl voltunk már a hegyen, amikor derengeni kezdett. Czigarettám tüze mellett néztem meg az órát; háromnegyed négy volt. Most már nem voltunk messze a dűrgőhelytől; leültünk hallgatózni.

Alig 10 percnyi várakozás után megszólaltak s fölséges volt hallani, hogy az alig 200 holdnyi területen négy kakas dűrgött egyszerre. Most már zavarban voltam, hogy melyikre ugorjunk. Mutattam az egyik irányba, melyet legközelebbnek véltem.

Vadászom a másikat ajánlta, mondván, hogy ez szebb, erősebb kakas. Ekkor figyeltem meg az öreg és fiatal kakas dűrgése között a különbséget.

Egy kis kerülővel az öreg kakasra ugrottunk s már alig voltam 40 lépésnyire, midőn csuklás után jobb lábamat felemelve, hogy a köszörülés alatt tovább tudjak ugrani, a hó meg-

roppant alattam s a kakas, daczára a csuklásnak, nem köszörült — felhagyott a dűrgéssel.

Hihetetlen helyzetben voltam; féllábon állva, az előttem lévő alacsony bokor egyik vékony ágába kapaszkodva, melyet nem volt szabad elengednem, mert visszacsap s a kakas elrepül; jobb kezemben a fegyver magasra emelve, épen az előttem lévő bokrot akartam átugrani. Vártam egy perczig, vártam két perczig, de a kakas csak nem akarta folytatni énekét. Ekkor vadászom, ki mögöttem 20 lépésnyire lehetett, látva, hogy e helyzetet soká nem bírom, cselhez folyamodott. Dohányzacskóját öklébe szorítva megrázta s ezzel hűen utánozta a tyúk leszállását. Kakasom erre hevesen dűrgni kezdett. Kettőt ugrottam még és célba vehettem; még a másik is dűrgött!

Elhatároztam, hogy a ravaszt akkor húzom el, mikor amaz köszörül, — így majd két kakast löhetek.

Fegyverem eldőrdült; vadászom meglátva a kakas esését, elragadtatásában hangosan kiáltotta: »Des var a' schener Schuss!« mire persze a másik kakas elrepült.

A ritka szép példány nagy magasságból esett le; elsüppedt a hóban; a gyilkos golyótól szíven találva, ott fektűt fehér sírjában, mely most »annyi mindent elfed; bút, örömet, fényt, szerelmet.«

Két nap telt el. — Reggel van megint, a Balaton partján robog a gyorsvonat, felette elcsap a sivító sirály és fehér szárnya meg-megvillan a borongós ég sötét hátterén.

szőrtaraj van. Füle közép nagyságú, háromszögű és lecsüngő, alsó oldalán rövid szőrű. Arczorra két oldalán a homlokszöglettől a szájugig egy-egy hosszú szőrökből álló, bozontos sáv húzódik, ép úgy mint a franczia vizsla (griffon) arczán. Színezete egészen fehér, szürkébe és sárgásba hajló; orra hegye és karmai sötét szürkés-feketék. A másik példány még csak nyolcz hónapos, tehát jóval kisebb volt, azonban természetben és szőrözeteiben megegyezett az előbbivel. Megjegyzendő, hogy Beckmann ezt a két példányt bundás kutyá-nak nevezi, melyet a magyar juhász-kutyától eltérő fajtának tart, majd így folytatja: »Néhány év múlva a berlini kiállításon is szerepelt egy pár bundás kutya. Ezeknek a szőrük egészen göndör volt; tarkuk hosszú, gubanczosan göndör hosszú szőrrel borított.«

A komondor a magyar irodalomban kuvasz, kuasz, kamasz és juhász-kutya néven is szerepel s az idevágó adatokból gyakran nagyon nehéz kihámozni, mikor van az igazi komondorról szó.

A komondor újabb magyar szó. A régi codexekben nem fordul elő s elsőben a XVI. században, 1544-ben bukkan föl Kákonyi Péter »Astiagis király« históriájában,¹ még pedig mint kamondor:

»Pásztor nézi vala, gyermekét szoptatja
Egy fias kamondor és körül forogja,
Vadak, madaraktól igen oltalmazza,
És melegségével gyermeket táplálja.

Onnat a gyermeket pásztor el-felvevé,
Váras felé pásztor ütet vinni kezdé,
A kamondor addig ugatva követé
Míg házacskájában pásztor el-bévívé.«

Több rendbeli adat bizonyítja, hogy a komondor régebben is általánosan használt tanyaőrző és pásztoréb volt. Pápai Páriz Ferencz falusi komondornak (*Canis villaticus*) nevezi.² Amos Comenius szerint³ »Komondorok őrzik a csodát«. Grossinger szerint⁴ »Komondornak vagy kuasznak nevezik a falusi gyapjas kutyát, mely a falvakat, tanyákat és kunyhókat őrzik. Ilyeneket óhajtott kapni a bajor udvar Münchenben 1792-ben, midőn a magyar katonaságnak oda útja volt; ugyanezen év nyarán ilyeneket küldött a nápolyi fenséges udvarnak az onnan visszatérő gróf Zichy István.« De hogy a komondor nemcsak csorda mellett és mint tanyaőrző, hanem mint juhász-kutya is szerepelt, kitűnik Hanák János alábbi szavaiból⁵: »A komondor hazánkban általánosan el van terjedve. Mint házi eb a háznak hű őre s mint juhász-kutya a nyájnak bator védője. Gazdájához állandó hűséggel ragaszkodik, az idegent nem tűrheti, azonnal megtámadja és dühét csak hízelgés által lehet némileg lecsillapítani. A jószágot nemcsak a tolvajok, hanem a farkasok támadása ellen is hatalmasan védi, a miért a pusztákon, hol a nyájak majd egész éven át szabad ég alatt tartózkodnak, ép oly szükséges, mint hasznos állat. A mi komondorunk a legkitűnőbb fajták közül való; kimért,

méltóságteljes viselkedése, még a hízelkedésben is komoly jelleme már sok utazót bámulatra gerjesztett.«

A komondort tehát régebben is sokféle célra használták s így használják ma is. A kecskeméti pusztákon általánosan elterjedt ház- és tanyaőrző kutya, azonban ugyanebben, ámbár rendesen valamivel erőteljesebb formában a csorda és a juhok mellett is megtaláljuk. A céljának megfelelően természetesen neveltetése és viselkedése is más és más. A midőn a gulyás használja, ez esetben a kutyák mindig a cserény mellett maradnak. Nappal körülfekszik a cserényt, de este, a mikor a marhát behajtották az állásba, kifekszenek az állás legszélére s őrzik a marhát. Helyüket mindaddig nem hagyják el, mígcsak reggel ismét ki nem hajtják a marhát a legelőre, ők azonban a marhát nem kísérik el, hanem a cserény közelében maradnak. Nem úgy a juhászkomondor. A kecskeméti Jakab-pusztán akár úsztatni viszik, akár a legelőre hajtják a birkát, mindig a nyájjal jár a kutya, még pedig nemcsak mint őrző, hanem mint valóságos terelő kutya, mely ép úgy beletanul a terelés mester-ségébe, akárcsak az igazi terelő kutya, a kis puli. Hogy a hatalmas erejű és félelmes megjelenésű állat minden idegent, embert és állatot hathatósan távol tud tartani a nyájtól, az önként érthető, mindazonáltal korántsem oly vad és harapós, mint az erdélyi hegyvidék farkaskuvasza. Régebben, a farkasbőség idejében, kitűnő szolgálatot tett az ordas ellen, melynek ellenében — mint már Amos Comenius tudja¹ — »szeges-örvvel« védte a pásztor. Fitzinger is bizonyára azért nevezte farkasbűnek, mert régebben a farkas ellen használták s nem mintha a farkashoz lett volna hasonló. Az állat hangja nagyon jellemző, vonításszerű: hú-úúúú-hu-hu.

Hogy vajjon a komondor a magyarság ősi kutyája volt-e s hogy eleink már Ázsiából hozták-e magukkal, azt alig lehet eldönteni. Az utóbbi azonban nem valószínű, mert Európa más vidékein is nagyon hasonló farkaskutyák élnek; így például az a kutya, melyet Oertzen a Parnasszusról hozott magával, egy kisebbfajta bernát-hegyi kutyával vetekedett, lekonyult, de meglehetősen fölegyenesíthető füle a farkaséra emlékeztető, de tompább arczorra, meglehetősen hosszú, fehér szőre és szép zászlós farka volt, melyet föl-kunkorítva hordott, — tehát fővona-saiban a mi komondorunk jegyeit hordta magán.² Nagyon érdekes, hogy az olasz Campagna pásztor-kutyája — Beckmann rajza és leírása szerint — hajszálla megegyezik a mi komondorunkkal, csak hogy még nagyobb és czombjának a »tolla« még mélyebbre ereszkedik. Az olaszok nyilván tőlünk kapták ezt a kutyát, a miről már Grossinger is tanuskodik. Lehetséges, hogy a magyar szarvasmarhával vitték be, mely az olasz Campagnában teljesen azonos a miénkkel s nincs kizárva, hogy ennek az érintkezésnek a révén idomult át az olasz »comandatore« (parancsnok) szó »komondor«-rá, jelentvén valamely parancsoló megjelenésű, tiszteletet gerjesztő kutyát. Azonban talán még valószínűbb, hogy a nagyon hasonló görög farkaskutya volt a magyar komondor törzsalakja, sőt talán a nevét is onnan kaptuk, a mit a görög nyelvben manapság is élő »Komonduros« családnév látszik bizonyítani.

(Vége következik.)

¹ Régi Magyar Költők Tára, II, 1880, p. 305.

² Dictionarium latino-hungaricum, Lőcse, 1708.

³ Janua linguae Latinae reserata aurea . . . , Kolozsvár 1673 (az első kiadás 1643).

⁴ Universa Historia Physica Regni Hungariae, I, 1793 p. 274.

⁵ Természetrész, I, 1848, p. 72.

¹ Orbis sensualium . . . , 2. kiadás, Lőcse, 1695.

² Pelzeln, Zool, Jahrbücher, I, 1886, p. 283.

Madaraink az őskori népek hiféleleiben.

Madárvilágunk kiválóbb példányaihoz fűzött őskori jelképes magyarázatok nemcsak a felületes szemlélőt, de sőt néha még magát a történetírókat is tévedésbe ejtik. A keselyűről például megállapítható, hogy az egyiptomiak szent madara és ezért érthető, hogy az Osiris életét jelképező Apis szobor felett kiterjesztett szárnyú keselyű lebeg és hogy az ifjúság és az ébredő természet istene — Osiris és Isis gyermeke — Horus mint keselyű-fejű ember, vagy mint ember-fejű keselyű jelenik meg; alapos botlás azonban ha: »a szent bika szarvai közt nyargaló *olyv*-fejű Osirisről írnak és ha a keselyűknek háborúk alkalmával való szereplését feledve, a hadintéző turul madarunk helyett sást, sólymot, sőt seregélyt említének. Ép ily téves adat az is, mikor egyes források Romulus, Caesar és Augustus jósmadaraként sas helyett keselyűt mondanak. Eltekintve ugyanis attól, hogy a sas Zeus kísérője és Jupiternek villámhordozó madara, ezenfelül a császárság életéhez fűződő jelképes alakja még a rómaiak azon szokásából is kiténik, hogy császáraikat holtuk után istenekké avatva, a máglyába, melyen azok testét megégették, sást helyeztek, mely porázáról szabadulván, égbe repült s az istenné avatott halandó lelkét égbe vitte.

A hitrege szerint a fiait elnyelő Saturnus elől Rhea Jupitert akként menti meg, hogy helyette férjének egy pólyába göngyölt kődarabot ad be, fiát pedig Kréta szigetére viszi, hova a serdülő gyermeknek egy sassal nektárt és ambroziát hordat. Érthető tehát, ha a később legfőbb uralomra jutó Jupiter sas-madarát kedvenczétül választja, méltó helyet ad neki az olimpuson; joggal ül tehát ép úgy a királyi pálczán, mint az isteni trón zsámolyánál.

A hű madár mindenkor kész szolgálatára áll a trónoló Jupiternek; sohasem tétovázik, ha kegyeltje rászorul; ő jár oda Ganimedesért és ő teszi elérhetővé neki a spartai király nejét is; mikor ugyanis a kívánataira hajolni nem akaró Leda előtt hattyúvá alakul és őt a fürdőben meglepve, dalával elbájolja, megjelenik segítő madara, a sas s rá akar csapni a hattyúra, mire Leda keblére öleli a veszni vélt madarát, Jupitert.

Helytelen madáralakot jelez meg a régészeti tudomány Prometheusról szólva, ki agyagból formált szobraikat égből lopott tűzzel lelkesítvén, Jupiter haragját magára vonja s töle a Kaukázuson sziklához lánczoltatott; ott egy „keselyű“ naponként megújuló máját tépte. Tekintettel arra, hogy a keselyű élet nem bánt, nem méltányos dolog, ha a régiek természetrajz-ismeretét annyira semmibe vesszük, hogy felteszszük róluk, mintha ezt ne tudták volna és hogy nem tudtak különbséget tenni a keselyű, sas és kánya között. Prometheusról szólva ugyanis azt is mondja a hitrege, hogy: Jupiter őt »Vulcan által egy sziklához vasaltatá s egy kányát rendelt melléje« mely éjjel kinövő máját nappal mindig megette, mígnem Herkules a kányát benyilazván, Prometheus 30 évig tartott kínjaitól megszabadította. Hasonló bizonytalanságot találunk a Tityus óriásról szóló mondában is, kit Apollo Latona utáni incselkedéseért lenyilazott s az alvilágra vetvén, ott folytonosan keselyűkkel s kányákkal tépette beleit.

Természettudományi szempontból véve a dolgot, a keselyű hadviselés idején mint a csatát intéző jós madár,

máskor azonban csak mint az enyészet jelképes madara találhat alkalmaztatást; a világosságot, az éleslátást s az »élők« felett gyakorolt legfőbb uralmat a holtak madara, a »keselyű« nem jelentheti. Erre való a sas! — ez a felfogás nem emberi önkényen, hanem a természet rendjén alapul s ezért a mithológiában lapozva, a sorok között mindig ezt a helyes felfogást kell keresnünk.

A 18. dinasztia khititái az önjuki palota kapujára vésett kétfejű sasban csak azt akarhatták kifejezni, a mit az még manap is jelképez, hogy ugyanis oly megcsontosodott nép czímerképe kíván lenni, mely minden oldalról jövő támadásnak kész ellentállni s mely a népek felett uralkodó legmagasabb hatalmat s a végzetet akarja kifejezni.

Lidia pusztulását két sas idézi elő . . . az egyiptomi mondák rózsaaarcú szépsége, midőn a Nilusban fürdik, sas csap le eléje és egyik saruját elragadva, azzal Memphisbe repül s ott azt az itélkező Fáraó ölébe ejti, ki is a kis czipő tulajdonosát felkerestetvén, azt nőül veszi. Így lesz Rhodopis egyiptom királynéja, ki azután az égbe vezető déli pyramis mindent felemészítő megépítésére kényszeríté az egyiptomiakat. Rhodopis a déli pyramis szelleme; mindig szép nő alakjában jelenik meg; ha valakit szerelemre akar gyulasztani, vagy eszétől akar megfosztani, arra csak rámosolyog és az ellenállhatatlanul közeledik feléje, ő pedig magához vonja és oly örült szerelmet önt belé, hogy menten eszét veszti s tévelygeve kóborol az országban.

Amphiaraosz mondavilágában is mint az emberi sors intézője jön elő a sas: — a thébai csatában a hős kezéből kiragadja a gyilkos lándzsát . . . mely a madár csőréből visszahull a földre s babérfa lesz, az istenekkel daczoló Amphiaraoszt pedig a föld nyeli el.

Gyakorta látjuk, hogy sasalakot ölt az istenek kedveltje: Chionet, aki vetélkedni mert Dianával. A megsértődött istennő lenyilazza — atyja bánatában a Parnassus hegyéről leugrik; Apollo azonban sassá változtatja. Máskor ismét Merops tartja magát sebbnek Dianánál; őt is meg akarja Apollo ikerestvére ölni; Juno azonban még idejekorán közbelép, sas alakot önt Meropsra s a csillagok közé helyezi. Az autochton Periphast Apolló kérelmére Jupiter szintén sassá változtatja, sőt villámhordozójává is teszi, — hű neje férje után keseregve kéri Jupitert, hogy tenné őt is oly madárrá, mely ama sassal békésen élhet, mire szintén sas lesz belőle.

A görög mithologia is megemlékezik egy átváltozott sasról, Keys öcscséről, ki után a szerető bátya az orakulumot meghallgatni Klaroszba utazik; de útjában hajótörést szenved és a tengeren elvész. Neje, Alzyone, visszatérését hasztalan várja, a tengerpartra siet, hol férjének holttestét ép akkor veti ki a hullám: fájdalomában jégmadárrá változik — holt férje ajkára repül és életre csókolja. Egyes kiváló madárfajokat teljesen elhanyagol az őskori népek mithosza, a kócsagról és tyúkról például egyáltalán nem ejt szót, sokról meg csak annyit mond, hogy egyik-másik istenségnek kiválasztott madara volt, a miértjét azonban nem igen mondja a dolognak, ezt nagyrészt már a feledés borítja. Ekként említi, hogy a páván kívül Junó madara volt még a gólya, lúd, csóka és a strucz is; valamint hogy a daru, a hattyú, a kakas és a keselyű meg Apolló szolgálatába szegődtek; ezeknél a madaraknál manap már egyedül csak az illető isten működési körébe eső jellegzetes állati sajátságokból vonhatunk következtetést.

(Vége következik.)

VADÁSZAT.

Az agancsos-vad sebjelzéséről.

(Folytatása és vége.)

Az őz és dämvad körülbelül úgy jelez, mint a szarvas; általában sebjelzés tekintetében a csülkös vadnál fajok szerint valami nevezetesebb eltérés nincsen. Van azonban a dämvadnak egy igen megbízható külön jelzése mégis, melyet se az őznél, se a szarvasnál nem tapasztalhatni s ez abból áll, hogy a sebhejt vad farkát az alsó végén meggörbítve és egészen lekönyítva, míg az egészséges bármely mozgás és mozdulat közben is magasan tartja.

Egyébiránt a dämvad elhibázásának biztos jele az a csengő és erős hang, melyet farkával akként idéz elő, hogy azt többször a végbél nyílásához csapja.

Általában a *csülkös vad* sebesülési mérvére és minőségére nézve a sebjelzésnél sokkalta megbízhatóbb következtetéseket vonhatunk a sebhejt vad által hátrahagyott *jelzési jelekből*, melyeket a sebesülés színhelyén, vagy a vad csapájában találunk, minők első sorban is a *sebvér*, azután a *csontdarabkák*, *csontvelő* és a *belőtt szőrök*, melyek mindig kapcsolatban állanak a lövés által előidézett különféle sebzésekkel, de egyáltalában kétségtelen bizonyítékot szolgáltatnak arra nézve, hogy a vad okvetlenül találva van. És e tekintetben a *vérjel*-nek jut a legnagyobb és legfontosabb szerep. Hanem azt illetőleg, hogy a vadnak melyik részét találtuk, mely nemesebb szerveit érte a golyó — egyáltalában a *találási pontot illetőleg* csakis a *vér színéből* lehet biztosan megállapítani. Ugyancsak a *vérjel* az, mely a sebhejt vad felkeresésére irányuló törekvésében legfőbb, úgyszólván mellőzhetetlen segítő eszköze a vadásznak s egyszersmind amelyből a legnagyobb határozottsággal következtethetni a seb nehezebb, csekélyebb mérvű, avagy éppen halálos voltára; amik tehát az utánkeresést igénylő vadnál mindig igen fontos tudnivalót képeznek a követendő okszerű eljárás tekintetéből. De nemcsak a vér, hanem a szőrjel is igen fontos útbaigazítóul szolgálhat, amennyiben a lelőtt szőr minősége és színe után pontosan meg lehet állapítani a golyó behatolási helyét, illetve, hogy melyik részét találta a vadnak a golyó, minthogy a szőrözet egyes testrészek szerint, úgy a különböző évszakokban is minőség, hosszúság és szín tekintetében is különböző, amit a vadásznak, főleg a hivatásos vadásznak már csak mesterségéből kifolyólag is tudni okvetlenül szükséges. Egyébiránt a lelőtt szőrökből a lövés minősége, vagyis a jó és rossz lövés már első tekintetre elbirálható; de nem oly könnyen a sebzés helye. Erre nézve egyéb jelek szolgáltatnak absolute biztos bizonyítékokat. Az azonban mindig kétségtelen, hogy a közepükön szélőtt szőrök a jó lövésnek, ellenben tövestől, tehát egész hosszúságukban és talán némi bőrdarabokkal együtt kilőtt szőrök csalhatatlanul a rossz találás — legtöbbnyire horzslövésnek — a jelei. A csontjeleket illetőleg pedig a nem igen fehér, egészen lapos csontszilánkok mindig vállap-lövésre enged-

nek következtetni; míg lábszár-lövésnél — ahhoz képest, alsó vagy felső sípcsont lövetett-e szét — a golyó által kiütött csontrészekké, vagyis a csontjelek különbözőképen ötlenek föl, de a talált részek szerint mindig ugyanazon jellemző sajátságok megtartásával. Így a magas lábszár-lövésből származó csontszilánkok mindig fehérek, meglehetősen laposak és alak tekintetében csak kevésbé kerekdedek, — ellenben a sípcsont, illetve az alsó lábszár szilánkjai sokkal kikerekítettebbek, habár többnyire hosszabbak, de hasonlóan fehér színűek. — A csontvelő mindig valamely velős csont találásának, illetve szélővésének a jele és legtöbbnyire lábszár-lövésre vall. — A vérjeleket illetőleg, azokra a löveg terjedelme és alakja, de sőt az évszakok is több-kevesebb befolyást gyakorolnak. A nagy lövegek (golyók és egyebek) nagy sebet ütnek, ennél fogva a vérzés gyorsabb és bőségesebb, mint a kis lövetékek által ütött sebeknél. De egy kihízott vadnál (a júliusi és augusztusi hízidényben kivált) még oly nagy golyó, vagy egyéb löveték is a löcsatornába beömlő zsír miatt sokkal csekélyebb mérvű vérzést képes előidézni s kevésbbé tartósan is, mint egy normálisabb kondícióban lévő vadnál. A téli hosszú és dús szőrözet is hátrányos befolyással van a sebvér kellő megeredésére nézve, azt kivált az első pillanatokban, tehát a lövés színhelyén, kiömlésében gátolván. — A vér minémiségéből egy kissé figyelmesebb gyakorlat után a lövés minémiségére biztosan lehet következtetni. A vér színe ugyanis mindig elárulja, hogy a testnek mely részét járta át a golyó; miért is a vérjel az utánkeresésnél kiváló szerepet játszik. A sebvér színe és jelei pedig a talált testrészekhez képest következő variációkban mutatkoznak:

1. Szív-lövésnél a vérkiömlés bőséges; eleinte azonban csak lassú szívárgásban indul meg a vérzés, mely a balláb-nyomok oldalán látható és legtöbbnyire közel, vagy kissé oldalt az előláb nyomához. A vér vörös színű.
2. Tüdő-lövésnél a vér habos, buborékoló s világosvörös (majdnem halvány) színű. Ha mind a két tüdőszárny át van löve, akkor a vad mindkét oldalán halványvörös tüdővért bocsájt és szorosán az első láb nyoma mellett (oldalt) találjuk azt. A sebvér bőséges.
3. Máj-lövésnél a lövés helyén sötétvörös, habnélküli vényomot találunk, melyben májrészecskéket is lehet látni. A vér bőséges, tartósan s erősen csurog s a csapa mellett fekszik, szökésnél szétfreckend.
4. Vese- és lép lövésnél a sebvér hasonlóan tel-tűnően sötétpiros, sokszor majdnem fekete; egyéb jelek mint a máj-lövésnél.
5. Szügy-lövésnél, ha a golyó a szívet találta: a sebvér sötét, sűrű; ellenben ha a tüdőt érte a golyó: igen világosvörös és habos s közvetlenül a nyom előtt fekszik.
6. Bél-lövésnél a sebvér világos, de sötétebb a tüdővérnél és egészen híg folyású. Egyébiránt a bél- és gyomor-lövésnek a legbiztosabb jelei a sebvér között minden esetben található tápanyagok (megemésztetlen fűgomolyagok) és bélrészek, melyeket a golyó ragad ki magával. A vérrel nem azonos, hozzákeveredett anyag mindig zöldes-sárga színű; a lelőtt szőr pedig igen rövid. A vérzés soha se bőséges, kiváltképen pedig a hízott vadnál igen gyenge és hamar eldugul a zsírrétegnek a sebszájba való torlódása miatt; de a belek takaróhártá-

jának az előnyomulása is megakasztja sok esetben a vérzést, sőt végkép elfogja.

7. Czomb-lövésnél a sebvér semmi feltűnő különbözetet nem mutat; közönséges vérszínű, de kissé híg, azonban elég bőséges. A sebvér közvetlenül a hátsóláb nyomán fekszik.

8. Lábszár-lövésnél, ha vér van a nyomban, ez magas lábszárlövésre, a vad nyoma körül szétfreccscent vér pedig alacsony lábszár-lövésre mutat. A sebvér mindkét esetben meglehetősen bőséges és rendes vérszínű.

9. Vak-, csigolya- és horzs-lövéseknél csak kevés, vagy épen semmi vért nem találunk, de annál több szórt, melyek tövestől, vagy legalább majdnem teljes hosszágukban tépettek le a golyó által és nem ritkán szőrös bőrdarabkák is fekszenek a jelek között.

10. Hát-lövésnél nem mindig találunk sebvért, hanem főleg csakis lelőtt szőröket. Ha vérzés áll be a lövés után, a lecsurgó sebvér mindig a nyom mellett fekszik és közönséges vérszínű.

11. Nyak-lövésnél, ha csupán hús-seb ütött, a sebvér színe a világosnál kissé sötétebb és híg folyású, de nem tartósan bőséges; ha ütér tépetett szét, a bő vérzés sokkal tartósabb s messze oldalt frecckend. A sebvér vagy a lábnyomok közt, vagy az előláb lépése előtt fekszik és pedig annál távolabb, minél közelebb hatolt be a golyó a fejhez.

12. Igen folyékony, világos színű és nem habos vér csak a húsrészek megsebesülésétől származhatik. A vérzés foka s a vér színe egyébiránt a körülményekhez képest különböző is lehet; például vesepecsenye-lövésnél a nem bőséges sebvér színe meglehetősen sötét, különösen ha a vesék is megsérültek. A vért ilyenkor a nyomtól oldalvást, a hátsóláb nyomához közelebb találjuk. — Üres lövés esetében a vérzés kezdetben szinte rohamos, de csak rövid ideig tart; a sebvér színe közönséges vérszínű s a nyomtól oldalt, az előlábak nyomához közelebb fekszik.

13. Magas válllap-lövésnél a vad meglövetése helyén meglehetősen sok igen piros vért és egy kis lemetszett szőröcsomót lehet találni. Némelykor a vérzés csak igen kis mérvű, majdnem elenyészőleg csekély.

14. Mély válllap-lövésnél vagy igen barna, vastag, vagy igen piros és habos vért találunk azon a helyen, a hol a vad a lövést kapta és a nyomon esetleg kevés lemetszett szórt is.

15. Hátsó válllap-lövésnél — mivel ilyenkor rendszeren tüdőt ér a golyó — a vér czinóbervörös és habos, bőven omló; ellenben ha a máj van találva, a sebből szintén vastag, de barnavörös vér frecckend ki; míg az igen folyékony (híg) barnáspiros vér szív-lövésre vall.

Mindezen vér- s egyéb sebzési jeleket és a sebzéskombinációba véve kell — ha szükséges — a sebhedt vad utánkeresésére előkészülni. Főszabálynak veendő azonban, hogy az oly vadat, mely tüzelés közben rálövetése helyén helyben nem maradt, mindjárt nyomban utánkereséssel bizgatni nem szabad, mert különben a nyugtalanított vad felkel helyéből s töbnyire oly messze elmegy, míg elfekszik ismét, hogy kivált kitűnő véreb segínye nélkül csak ritkán, vagy épenséggel rá sem is lehet találni többé; ellenben ha a körülmények szerint (a sebzés mérvéhez képest) több-kevesebb ideig nyugodni hagyjuk a sebhedt vadat, pl. fél, vagy egy, sőt több (3—4) óra hosszágig is, akkor a vad csakhamar megbetegszik, elgyengül s nem kel fel betegágyából többé. E szabály alól csak a lábsebet kapott vadat vehetjük ki,

— ha van vérebünk, — mert az ily vad messze elmegy és ennél fogva szükséges, hogy a véreb mielőbb megállítsa; tehát azonnal utána eresztendő. — Fej-, nyak-, alsó nyak-, magas válllap, válllap-, mély válllap és a hátsó válllap-lövések általában halálosak lévén, a vad véreb segítsége nélkül is megkapható, valamint töbnyire sügy-lövés esetében is; más, kevésbbé súlyos, illetve nem halálos sebzéseknél azonban a vad mindig utánkeresésre marad, például vékonyán találva, vagy bél-, gyomor-, láb- stb. lövéseknél. A vékonyán talált vadnak 3—4 óra lefolyása előtt utána menni sohasem szabad, akkor is igen óvatosan és ügyesen kell eljárni, mert ily lövéssel még a hosszú pihenés daczára is nagyon messze elfuthat a vad, amíg azt sikerül leteríteni, illetőleg megállítani a vérebnek. Bél-lövésnél is ugyancsak órákig (3—4 óráig is) fektüdni hagyjuk a sebesültet; ellenben — mint már említém — láb-lövésnél azonnal ráeresztjük a vérkutyát. Gyomorlövésnél 2—3 órai nyugtot engedünk a vadnak, hogy kellőleg elbetegedjék s azután szíjon eresztett vérebbel csapázunk utána nagy óvatosan, hogy lehetőleg fekhelyén lephessük meg s ha közel bejárva fölugrik, az ebet a szíjról utána eresztjük, mely azt rendszeren rövid idő múlva megállítja. Czomb-lövésnél — mint tudjuk — a vad messze elmegy (ha csontzúzást nem szenvedett) s csak akkor heveredik le, ha végkimerültségében szinte mozdulni is képtelen már. Az ekként sebesült vadnak szintén időt engedünk a megbetegedésre s megfekvése után nyugodtan hagyjuk egy darabig s csak azután csapázunk és a sütykséghez képest ráuszítjuk a vérebet. Hanem az ily vad beközelítése mindig nagy óvatosságot igényel. Ha a máj, lép, vesék, vagy a tüdő csak kevésbé sérült meg a lövés következtében, akkor a vad még több órán át élélhet, miért is az utánkeresést csak 3—4 óra lefolyása után tanácsos megkezdeni, hogy a vad igen megbetegedjék és megmerevedjék. Az összes válllap-lövésnél már körülbelül másfél óra múlva követhetjük a vadat a vérebbel, mert az ekként sebesült vad csakhamar annyira megbetegszik, hogy csak igen ritkán képes újra lábra kelni. Könnyebb nyak-lövésnél szintén csak több órai várakozás után mehetünk utána a vadnak; hanem akkor is a legnagyobb óvatossággal, lövésre kész helyzetben, hogy lehetőleg még egyszer lövésre kaphassuk, mert különben ritkán kapjuk meg és a távolabbról eliramolt még a véreb se igen képes megállítani. Vesepecsenye-lövésnél bár hamar és igen megbetegszik a vad, de azért több óráig élélhet, — miért is csak huzamosabb idő múltán tanácsos felkeresésére indulni.

Lakatos K.

121 VADÁSZAC.

A küszöbön levő vízivadászati idény a legszebb kilátásokkal kecsegteti a vízivadászat híveit országszerte, a hol csak megmaradt még valamelyes vadnevelő helye a régi, nagyarányú lápok, rétek és nádasos tavaknak és különösen a még érintetlen nagy mocsárok biztatnak a legszebb jövendővel. Így például — mint értesülünk — a Fertőn rég nem mutatkozott annyi víziszárnyas, mint most kezdi jelentgetni magát. Temérdek a kacsza, szárcsa, búvár (vöcsök) és sok mindenféle más vízivad, sőt a nálunk már csak hulladozóban levő, meglehetősen ritkává lett nagy kócsag is fel-feltűnik a lápok elhagyottabb helyein. — A

velencei tórol is ugya csak szép, sőt felette gazdag vadállományt jelenthetünk, bár a kacsá- és szárcsaivadékok közt még sok a gyengécske, fejletlen vad, — másrészt azonban a nád-labirintusok sikátoraiiban, a rigyások és náderdők sűrjetegeinek vízi útjain járva-kelve csöndben haladó halászcsonakon, a vízi rejtekben lappangó vadnak oly tömegét sejteti velünk a percze sem szűnő zöreij, vergődés, csatokolás és lárma, a melyről egyelőre még fogalmat se alkothatunk magunknak, de kétségtelenül megbizonyosodunk affelől, hogy a szárnyasok rendkívüli tömege neveli ott fiait s a lohosodó kacsák ezrei találtak ott kellemes bujósdi tanyára. E folyó hó 6- és 7-én a velencei tó gárdonyi részén egy kis próba-körültekintést tartott egy budapestről kirándult kedélyes úri vadász-társaság s nem csak a látottakkal, de egyelőre az eredménnyel is igen megelégedve végezték kissé korai exkurziójukat. Ez alkalommal lövetett több kacsá, szárcsa és búvár, sőt néhány fiatal *batla* (fekete ibisz) is esett. A kacsák este már igen szépen húztak és csapatokban is jártak a tó felett; a hajnali húzás azonban még a kezdetlegesség jellegével bírt és többnyire egyes kószalásokra szorítkozott. Mindamellet a jelekből ítélve, a tömeges mozgalom aligha hosszabb időhöz fűződik immár, a midőn is a bpesti puskaforgatók valódi eldórádóját találandják itt a hasonlíthatlan szépségű vízisportnak. A készülődések máris folynak; a Bóné-féle gárdonyi vízi-vadászterület kihasználása céljából ugyanis egy vadásztársaság van szervezködőben, mely korlátolt számban tagtársakul jelentkező urakat szivesen felvesz társaságába, mi végett jelentkezni lehet lapunk szerkesztőségében, vagy pedig levélileg a vadászterület tulajdonosa: Bóné Gyula úrnál Gárdonyban (Fehérmegye). Tagsági díj az egész idényre 10 forint. Van kellemes vadásztanya, úri ellátás és kiszolgálás. Távolság egy óra a déli vasuttal. A vadászat máris gyakorolható.

L. K.

IRODALOM.

A KIRÁLYTIGRIS. Bársony István legújabb regény-remeke Singer és Wolfner kiadásában. Kritikát nem írunk róla, az már talán tölösleges is Bársony könyveiről, melyek mindegyikének megjelenése egy-egy szennáció az irodalmi jelenségek terén a vérbeli magyar olvasó közönség várvavárt irodalmi virágainak illatos, legszebben virító csokrai közt, azok között, melyek az ő szívéhez, érzelmeihez és lelkéhez szólnak s amelyeket a nagy köz szívében visel. Csak jelezni akartuk, hogy ismét megjelent egy azok közül: egy szép, egy gyönyörű könyv a magyarok egyetlen „Pistájától” — minthogy Istvánunk van már legnagyobb, — egy olyan könyv, melyre a magyar Génusz búbája szórja káprázatos ragyogását. Aki szereti a szépet, olvassa el ezt a könyvet!

ÁLLATTAN a középiskolák felsőbb osztályai stb. számára, — továbbá: NÖVÉNYTAN a reáliskolák ötödik osztálya számára; mindkét könyv dr. Szerényi Hugó tanár, a jól ismert, jeles tankönyv-író tolla alól került ki s Wodianer F. és Fiai kiadásában hagyta el a sajtót. E művek a tanügyi irodalom újabb produktumai közt bizonyára a legjelesebbek közt foglalnak helyet s mind szerkezeti czélszerűségüknel fogva, mind pedig remek illusztrációik folytán hivatva vannak a közképzés szellemi eszközei közt elsőrendű tényezőkként szerepelni.

ZEMPLÉNI ÁRPÁD-nak „Didó” cím alatt egy verses lírai regénye hagyta el a sajtót, mely a magyar bohémvilágban játszik s mint afféle szerelmes regény, legnagyobbbrészt lírai versekből van összeállítva. Rendkívül érdekes és minden ízében eredeti munka Zempléninek e »czigány-regény«-e. Az érdekes tartalmat négy szép műmelléklet emeli, melyeket Tóth István, ismert kiváló szobrász készített a könyvhöz — illusztráció-képen. Nagyon sikerült valamennyi. Ez az első eset, hogy magyar könyvet szobrász illusztrált. Remélhetőleg e jó példának számos követője akad majd az illusztrálás ez új módjában nem-sokára. A 200 oldalas vastag kötet bolti ára 2 korona; azonban előfizetés útján is kapható még a szerzőnél (Budapest, IX. ker., Czuczor-utca 8. sz.) egy koronájával. Melegen ajánljuk e művet olvasóink figyelmébe.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

B. J. Rimaszombat. A cikket megkaptuk, köszönjük, a vadászati idényben hozni fogjuk.

S. A. Debreczen. Igenis, a zerge egyedül is, párosával is szokott megjelenni.

L. L. Brassó. Versét sajnálatunkra nem közölhetjük, — de inkább csak tárgyalmaz ennek az oka.

Dr. M. A. Keszthely. Kis cikkre a tengernyi szerkesztőségi kézirat közt eltévedt s így sajnálatunkra nincs módunkban leadni. Bocsánat!

V. K. D. J. Kérjük önöket, ne küldjenek nekünk verset, mert verseket — még ha nagyon jók is — csak kivételesen közölhetünk, minthogy lapunk irányával nem egyez meg a kötött poezis kultiválása.

B—y. V. Novellettek, szerelmi históriák nem a mi lapunkba valók. Szakcikkeiket mind közölni fogjuk. Küldhet ilyeneket többet is.

Hét hónapos, gyönyörű, fajtisza, hosszúszerű him szentbernát-hegyi kutyámat hasonló, esetleg idősebb korú, jó fajból származott angol pointerrel elcserélném. Czim a kiadóhivatalban.

Egy fehér szarka, élő, jutányosan eladó. Bővebbet a kiadóhivatal.

Vizslák. Gyönyörű angol setter-kölykök 12 forint-jával (szállítási költséggel együtt) kaphatók Almási Ferencz úrnál, Kúnbaja.

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰÖSSZETSŐ SOKSZOROSÍTÁSOK.

Clichek folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára.

Kitűnő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

— Jutányos árak. —

Czim osakis: BUDAPEST, VI. ker., Király-utca 30. szám.

TELEFON: 18—99.

„A TERMÉSZET” szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-utca 7. dr. Lendl Adolf intézete.

5846.901. Nyomatott Markovits és Garainál, Budapest, Lázár-utca 18.